

BIBLIOTECONOMIA ÎN LUMEA VIRTUALĂ

Dr. conf. univ. Lidia KULIKOVSKI, director general al BM „B.P. Hasdeu”

Introducere

Obiectul biblioteconomiei este biblioteca cu toate componentele sale – bibliotecari, spații, resurse. Biblioteconomia studiază legitățile dezvoltării și funcționării acestor componente în relația lor cu cea mai importantă componentă a bibliotecii – utilizatorul.

Amintind afirmația lui Ion Stoica precum că „biblioteconomia este știința tuturor științelor”, ne întrebăm astăzi: biblioteconomia, știința organizării tuturor științelor, e în pericol? Nu își găsește locul în lumea nouă, lumea virtuală?

Dar poate lumea virtuală nu este altceva decât biblioteconomie modernă?

Abordând conceptul Biblioteca 2.0, punem în discuție, de fapt, viitorul instituției bibliotecare. Și dacă nu am fi reprezentat BM „B.P. Hasdeu”, poate găseam alt citat, dar așa cităm din B.P. Hasdeu: „Trecutul este ușa viitorului”. Biblioteconomia trebuie să abordeze viitorul obiectului și subiectului ei prin prisma trecutului.

Ce aveam noi cu 100 de ani în urmă? Cu ce se ocupau bibliotecile? Cu alfabetizarea, educarea, informarea, constituirea colecțiilor (astăzi resurse), constituirea și publicarea cataloagelor (astăzi le expunem on-line), cercetarea, comunicarea culturală, teaurizarea, planificarea, elaborarea rapoartelor, statisticilor... Ce fac bibliotecile astăzi? Același lucru, dar cu alte mijloace. Vor face același lucru și peste alți 100 de ani, cu mijloace mult mai sofisticate...

Context actual

Contextul biblioteconomic este lumea noastră, lume care, după A.D. Rachieru trăiește sub seducția consumului. Utilizatorul nostru, un «Homo Digitalis, dependent de internet, racordat unor comunități virtuale, comunică cu noi utilizând un limbaj „de grup” – globish, abrevieri, emoticoane etc., demonstrează apartenența la cultura de tipul „copy-paste”... Acest context, bătut, încă, și de criza economică, afectează biblioteconomia cu toate componentele sale, generând și o criză identitară a bibliotecilor în această high modernity society. Îngrijorările teoretice și, sporadic, zgomotul mediatic, nu au fost combustibilul necesar pentru mutații în domeniu. Alături de acestea mai sunt necesare acțiuni responsabile, concertate la scară națională. Reuniunea profesională națională care ridică acest subiect va contribui cu siguranță.

Secolul nostru are mai multe etichete: secolul vitezei (Octavian Paler), secolul consumerist (Adrian Dinu Rachieru), secolul urât (Dan Puric).

Referitor la secolul vitezei și la viteza bibliotecii aduc exemplul Micului prinț, din opera cu același nume de Antoine de Saint-Exupéry, ajuns pe o nouă planetă, primul pe care îl întâlnește este un lampagiul. Citez dialogul:

„– Bună ziua. De ce sting felinarul?

– Acestea sunt instrucțiunile. Să sting felinarul. Bună dimineața.

– Care sunt instrucțiunile?

– Trebuie să sting felinarul. Bună seara. Și-l aprinse iar.

– Atunci de ce-l aprinzi iar?

– Așa-s instrucțiunile, răspunse lampagiul.

– Nu înțeleg, zise micul prinț.

– Nu e nimic de înțeles, răspunse lampagiul. Instrucțiunile sunt instrucțiuni.

Bună dimineața.

Și stinse felinarul.

Apoi își șterse fruntea cu o batistă cadrilată cu roșu.

– E o meserie teribilă. Cândva, avea o socoteală. Dimineața stingeam felinarul, iar seara îl aprindeam. Restul zilei mă odihneam, iar restul nopții dormeam...

– Și între timp s-au schimbat cumva instrucțiunile?

Instrucțiunile nu s-au schimbat, zise lampagiul. Tocmai asta e buba! Cu fiecă an planeta se rotește din ce în ce mai iute, dar instrucțiunile rămâneau aceleași...”

În biblioteconomie instrucțiile s-au schimbat în virtutea schimbării instrumentelor tehnice utilizate. Viteza, însă, mai puțin. Oricum, nu suntem încă racordați la viteza secolului. Dacă am reciti astăzi tratatul biblioteconomic al lui Gabriel Naude, scris la 1627, am fi surprinși, ba nu, am fi șocați cât de puțin s-a schimbat în politica de selecție a bibliotecilor, doar limbajul, terminologia. Cu certitudine, toate-s noi și vechi îs toate... dacă mai aducem un exemplu, identificat și talmăcit de Alexe Rău: descoperirea, de către profesorul Sh. Liman, a primului blog din lume. Iar autorul străvechiului blog era bibliotecar. „...Liman aduce argumentul că, în contextul principiului continuității istorice, e corect să fie considerate bloguri adnotările actualizate sistematic, cu trimiteri la site-uri web ori la alte bloguri, iar nu jurnalele și zilnicele ordinare. [...] Un lucru care, zice arheologul, face dovada faptului că toate-s vechi pe lumea aceasta. Oamenii nu fac decât să reitereze, să prefacă vechile idei, realizându-le la un nou nivel tehnologic.”

Care erau regulile până la era virtuală? Știința biblioteconomică stabilea legitățile de dezvoltare, practicienii le îmbrăcau în haine metodologice și le implementau. Stabilea reguli stricte de relații cu utilizatorul. Politicile

bibliotecilor stipulau foarte puține lucruri pe care cititorul poate să... și imens de multe lucruri pe care cititorul nu poate să... Învățați să stabilim, să respectăm și să dictăm regulile, ne-am trezit cu un utilizator hiperinstruit, hipertehnologizat, hiperconsumerist, care ne amintește că, de fapt, am intrat într-o nouă eră – era utilizatorului; într-un nou context, unde dictează el. Dan Puric zice cu referire la contextul în care trăim că este o lume mutilată, a omului urât, o lume schilodită, o lume confuză, „pe care, iată, o gustăm din plin, ce provocare extraordinară. Lumea de azi se găsește într-un continuu proces de urățire... Omul frumos nu mai este la modă. La modă este omul util, la modă este omul eficient”. Omul acestei lumi, „... urmărit și teleghidat, omul-cip nu mai are puncte cardinale, rătăcește în acest labirint cu multe uși, dar fără nicio ieșire. ... Aleargă în lume, lipește etichete lucrurilor din jurul său...” Suntem și noi la fel ca el... astăzi lipim pe bibliotecă o nouă etichetă: Biblioteca 2.0.

Căutări

Dezvoltarea lumii virtuale a fost subiectul multor discuții interesante, ale căror concluzii sunt pertinente și pentru subiectul nostru. Un studiu Delphi, realizat în perioada 1998-2000, a examinat punctele de vedere ale experților în biblioteconomie vis-à-vis de viitorul profesional în lumina schimbărilor în tehnologiile informaționale. Studiul s-a concentrat pe trei arii principale: (a) tranziția de la biblioteca tradițională la biblioteca virtuală; (b) tranziția de la practica tehnicistă la abordarea orientată pe utilizator; (c) abilitățile și rolurile specialiștilor profesiei biblioteconomice. Studiul a identificat că experții erau încrezuți că biblioteca tradițională va opera mult timp alături de noua paradigmă – biblioteca virtuală. Mulți experți au susținut că în viitor bibliotecile vor fi concentrate mai mult pe lărgirea paletelor, conținutului serviciilor pentru utilizatori. Specialiștii în biblioteconomie vor fi specialiști în localizare, filtrare, evaluare a informației, instructori de prim-nivel în utilizarea tehnologiilor informaționale. Concluziile studiului au servit la schimbarea curriculumului.

Joseph Lockard, în scrierile sale despre mitul virtual, notează: „Ideologiile care se dezvoltă cu referire la comunitățile virtuale promovează relațiile sociale mecanizate și beneficiile acestora, în paralel cu mistificarea individului, comunității și relațiile globale... Dacă susținem această idee fără o analiză critică corespunzătoare, atunci putem să ne trezim „în tentaculele caracatiței.” Următoarea decadă (autorul spunea în 2000) va produce multe schimbări în dezvoltarea comunității virtuale. Rolul bibliotecarului încă urmează a fi stabilit, dar s-ar putea ca tocmai bibliotecarii să fie cei care vor menține caracatița în cușcă. Mai suntem în acea decadă și vă aduc un exemplu concludent: Igor Boțan, director ADEPT, analist și expert politic, participând la Clubul de dezbateri la BM „B.P. Hasdeu” și-a început alocuțiunea cu următoarele cuvinte: „Vă mulțumim că ne-ați scos din bibliotecile virtuale și ne-ați adus într-o bibliotecă autentică...”

Alți autori, Bonnie Nardi și Vicki L. O'Day în volumul lor Ecologia informațională observă că „dezvoltarea tehnologiei și utilizarea acesteia trebuie să fie mediată de inimă”. Autoarele utilizează sintagma „specii importante” drept elemente cruciale pentru stabilitatea unui ecosistem. Bibliotecarii sunt identificați ca specie crucială cu abilitați de a realiza interacțiunea, expertiza strategică, dorința de a evolua și abilitatea de a dezvolta relații.

Rolul bibliotecarilor în viitor este revoluționarea prin evoluție, după spusele lui Walt Crawford. Parteneriatele și interacțiunea cu mișcările civice sunt alți factori pe care biblioteca ar putea să-i ia în considerare în timp ce transpune valorile și responsabilitățile accesului la informație într-un nou secol.

Potrivit lui Thomas Osburg (Corporate Affairs Director pentru Intel Europa), timpul petrecut în mediul on-line ar trebui valorificat în mai mare măsură pentru scopuri educaționale, de formare sau dezvoltare profesională, iar bibliotecile s-ar situa în avantaj dacă ar putea dezvolta și oferi cât mai multe astfel de oportunități celor care învață. Barometrul de opinie furnizează date descurajatoare, dar în consens cu contextul descris: numai o cincime dintre tineri merg la bibliotecă pentru a se informa; internetul este indicat ca sursă principală de studiu pentru studenți; 72% dintre tineri folosesc mediul virtual pentru a învăța; doar 22% dintre tinerii studenți preferă, încă, biblioteca; studenții accesează internetul pentru comunicarea on-line; dintre ei 65% utilizează e-mailul, blogurile, mesageria instant, rețelele sociale. Deci, alte scopuri decât cele educaționale.

Continuitate

Teoreticienii afirmă: cu cât mai mult ne schimbăm, cu atât mai mult rămânem aceiași (nu neapărat cu referire la biblioteconomie). În contextul actual, virtual, cea mai bună exemplificare rămân Legile lui Ranganathan.

Profunde și flexibile, aceste legi au servit constructorilor lumii virtuale – le-au actualizat, revizuit și aplicat la necesitățile actuale ale domeniului asistenței informaționale. Societatea Informației, Cunoașterii, Comunicării le-a utilizat din plin, reorganizându-le în scopuri diverse. Elementele de bază – cartea, cititorul, biblioteca au fost înlocuite cu altele – web, soft, conectivitate, diversitate, educație etc.

Legile lui Ranganathan (LR) au inspirat cele cinci Legi ale Webului și sunt bazate integral pe practica lor, considerate ca cerințe minime de elaborare a webului: (1) resursele web sunt pentru a fi utilizate; (2) fiecărui utilizator web resursele lui; (3) fiecărui web utilizatorul lui; (4) salvează timpul utilizatorului; (5) webul este un organism în creștere. Noruzi, consideră cinci Legi ale Webului drept baza oricărui web-sistem informațional prietenos cu utilizatorul.

Similar sunt aplicate aceste legi și la abilitățile profesionale, care se schimbă mereu. În lumea virtuală procesul de învățământ se schimbă de la forme, instituții la concept. Pornind tot de la Legile lui Ranganathan,

au fost elaborate Principiile de bază ale educației la distanță: (1) educația la distanță este pentru dezvoltare; (2) fiecărui student subiectul lui; (3) fiecărui subiect studentul său; (4) salvează timpul studentului; (5) învățarea este un proces care nu se încheie niciodată.

M. Cana recunoaște LR și conceptele pe care le include ca inspirație puternică de schimbare socială și le aplică la open source software: (1) softul este pentru utilizare; (2) fiecărui utilizator – softul său (sau softul este pentru toți); (3) fiecărui soft – utilizatorul său; (4) salvează timpul utilizatorului; (5) softul este un organism în creștere.

Realitățile prezentului demonstrează amestecarea lucrurilor existente în combinații, incredibile pentru un trecut nu prea îndepărtat, ca, de exemplu: e-mail; e-educație; divertisment informativ; SecondLife etc. Exemplele cu LR constituie un model de combinații novatoare ale legilor biblioteconomice cu alte domenii. Prin exemplele propuse demonstrăm universalitatea LR care, gândite pentru biblioteconomie, s-au multiplicat, diversificat, au influențat și științele conexe biblioteconomiei: tehnologia informațională, webologia, educația, infosofia etc. Legile biblioteconomice și în continuare vor influența și domina tot ce este legat de organizarea și diseminarea informației și cunoașterii. Putem spune că biblioteconomia are viitor – va fi în spatele tuturor interfețelor motoarelor de căutare, în spatele blogurilor, rețelelor sociale, va fi temelia pe care se constituie, se dezvoltă și se întrețin aceste rețele. Contextul virtual cere dezvoltarea conceptelor incluse în cele cinci Legi ale Biblioteconomiei.

Amenințări?

Google, Yahoo, Internet tehnologia ne amenință? Ray Bradbury, autorul vestitei lucrări Fahrenheit 451, scria în postfața volumului revăzut în 1998: „Lumea asta nebună în care trăim va ajunge și mai rău dacă le vom îngădui altora – mari sau mici, urangutani sau delfini, adepți ai energiei nucleare sau ecologiști, fani ai informaticii sau adversari ai progresului tehnic, săraci cu duhul sau înțelepți – să se amestece în domeniul estetic” (având în vedere cartea). E pentru noi, bibliotecarii, o lecție de comportament, în relația cu rețelele sociale.

Google face ca bibliotecile, considerate temple, construite să reziste oricărui seism social, să se simtă temple construite din cuburi Lego, vulnerabile la orice mișcare din jur. Google atentează la legitimitatea bibliotecii, la obiectul biblioteconomiei? Unii autori spun că ținta lui este, de fapt, cartea – obiectul bibliologiei. Atunci sunt două domenii clasice în derivă? Google intimidează prin imensitate. Unii profesioniști îl taxează ca „parazit” al bibliotecilor, alții îl consideră instrument indispensabil. Al treilea grup de specialiști consideră că Google trebuie perceput ca un semnal de urgență pentru biblioteci – digitizarea!

Cea mai bună tactică e să nu-l taxăm ca și concurent. Este actualul nostru utilizator, pentru că tot ce se plasează azi în internet este scos din „casele cu scieri”. Rămâne viitorul nostru utilizator, viitorul nostru partener. Domeniul biblioteconomic a evoluat construindu-și pas cu pas, la fiecare nivel de dezvoltare standarde, legi, proceduri care au stat la baza organizării cunoașterii, informațiilor. Din exemplele cu LR vedem că noile domenii au nevoie de reguli. Utilizează regulile specifice biblioteconomiei. Internetul s-a dezvoltat fără reguli. Când a atins volumul nemăsurabil, se gândește la reguli. Căutarea în internet se bazează pe conexiuni între resurse și rețele, implicând, în sistematizarea informațiilor, criterii clasice, pe cele biblioteconomice.

Deci, nu suntem novici în această lume interconectată. Numai că ar trebui să revedem sau să elaborăm noi standarde pentru poziționarea noastră. Trebuie, cu sprijinul tehnologic, să devenim „portarii” poziționați și aliniați exact pentru a veni în întâmpinarea necesităților comunității, deziderat etern al bibliotecilor.

Acțiuni

Comunitatea noastră, lumea, utilizatorul nostru se virtualizează, iar noi ce facem? „Când leul e flămând, mănâncă. Când șoimului îi e sete, bea. Ei acționează de teama să nu piară.” Noi, bibliotecarii? Noi, bibliotecarii, chiar dacă ne temem de pieire, ne gândim că cei din jur nu ne vor da cuiva la măcelărit, amintindu-ne de mulți avocați ca Umberto Eco, Tom Hume, Ray Bradbury, George Orwell etc. Și, mai recent, Dan Puric.

Mult onorate bibliotecar, „intrăm într-o epocă în care setea oamenilor pentru nou și cunoaștere pare să nu cunoască margini. Are loc o revoluție a minții și a spiritului dusă de omul, care nu mai e mulțumit să rămână un comun. El caută îndrumare, sfătuire și învățatură despre cum își poate spori norocul în viață printr-o mai înțeleaptă folosire a talentelor cu care a fost înzestrat de la naștere”.

Pentru a satisface această migrare în masă a îmbunătățirii de sine... avem foarte multe de făcut. Mai întâi de toate:

- să revedem instrumentele;
- să reinventăm metodele;
- să ne reinventăm pe noi.

Specialiștii în tehnologie, experți sociali, comunitari, oameni ai culturii ne spun:

1) comunitățile virtuale promovează relațiile sociale mecanizate mistificând individul, comunitatea și relațiile, astfel ne putem trezi în tentaculele caracatiței (J. Lockard);

2) mediul virtual trebuie valorificat pentru scopuri educaționale, de formare și dezvoltare profesională (T. Osburg);

3) bibliotecile trebuie să utilizeze inteligibil tehnologiile pentru îmbunătățirea serviciilor (M. Gorman);

4) utilizarea tehnologiilor, a rețelelor sociale trebuie să fie mediată de inimă (B. Nardi, V.L. O'Day).

Încheiere

Luând aceste semnificații ca repere de dezvoltare ulterioară, bibliotecarul rămâne, totuși, omul frumos al erei virtuale, omul care mediază raportul cu rețelele sociale și cu inima, omul care poate feri comunitatea de tentaculele caracatiței, omul care poate oferi cetățenilor multe oportunități de dezvoltare.

Nu îmbrăcăm benevol, noi, bibliotecarii, casca lui Montag!

Îmbrăcam biblioteconomia în haine noi și pășim în lumea virtuală!

Parafrazându-l pe Ray Bradbury, referitor la viitor, decidem noi!

Voi, judecătorii, treceți înapoi în tribune! Voi, arbitrii, treceți la dușuri! Jocul acesta e al nostru. Noi aruncăm, noi lovim, noi prindem. La sfârșitul zilei, vom fi câștigați sau vom fi pierduți. Dar în zori vom fi din nou pe teren, gata s-o luăm de la capăt. Noi, bibliotecarii, avem de muncit în această lume virtualizată!

Bibliografie:

- 1 Bradbury, Ray. Fahrenheit 451. București : Ed. Leda, 2005, 226 p.
- 2 Crawford, Walt. Being Analog. Creating Tomorrow's Libraries. Chicago : American Library Association, 1999.
- 3 Gorman M. The Future for Library Science Education // Libri, 1999, vol. 49, p. 1-10.
- 4 Kulikovski, Lidia. Legile biblioteconomice ale lui Ranganathan actualizate în era Internetului // Biblioteconomie. Studii. Cercetări. Recenzii. Eseuri. Chișinău : Ed. Magna Princeps, 2008, p. 120-125.
- 5 Kulikovski, Lidia. Exploatarea conceptuală a relației cu utilizatorul: contexte actuale și emergente // Biblioteconomie. Studii. Cercetări. Recenzii. Eseuri. Chișinău : Ed. Magna Princeps, 2008, p. 11-16.
- 6 Kulikovski, Lidia. Biblioteca în contextul lumii viitoare. Tendințe și schimbări de scene // Biblioteconomie. Studii. Cercetări. Recenzii. Eseuri. Chișinău : Ed. Magna Princeps, 2008, p. 120-125.
- 7 Pena McCook, Kathleen de la. A place at the table: participating in community building / American Library Association. Chicago and London, 2000, 118 p.
- 8 Puric, Dan. Despre omul frumos. București, [S.n.], 2009, 173 p.
- 9 Rachieru, A.D. McLumea și cultura publicitară: zece eseuri despre psihosociologia publicitară. Timișoara : Ed. Augusta; Artpress, 2008, p. 196.
- [1] Reflectii asistate de Ray Bradbury și Dan Puric.
- [2] Rachieru, A.D. McLumea și cultura publicitară: zece eseuri despre psihosociologia publicitară. Timișoara : Ed. Augusta; Artpress, 2008, p. 17.
- [3] Ibidem, p. 9.
- [4] Saint-Exupéry, A. de. Micul prinț. Trad. de Igor Crețu. Chișinău: Ed. Silvius LibriS, [S.a.], p. 33-34.
- [5] Puric, Dan. Despre omul frumos. București, Ed. DP, 2008, p. 113.
- [6] Ibidem, p. 109.
- [7] Pena McCook, Kathleen de la. A place at the table: participating in community building / American Library Association. Chicago and London, 2000, p. 77.
- [8] Ibidem.
- [9] Crawford, Walt. Being Analog. Creating Tomorrow's Libraries. Chicago: American Library Association, 1999.
- [10] Kulikovski, Lidia. Legile biblioteconomice ale lui Ranganathan actualizate în era Internetului // Biblioteconomie. Studii. Cercetări. Recenzii. Eseuri. Chișinău : Magna Princeps, 2008, p. 120-125.
- [11] Bradbury, Ray. Fahrenheit 451. București : Ed. Leda, 2005, 226 p.
- [12] Mandino, Oz. Cel mai vestit vânzător. Trad.: Lucian Popescu. Ed. a 2-a, București : Curtea Veche Publishing, 2008, p. 81.
- [13] Ibidem, p. 110.
- [14] Eroul cărții lui Ray Bradbury Fahrenheit 451 – pompierul care ardea cărțile, pe casca lui scria 451, temperatura la care arde hârtia.
- [15] Ray Bradbury. Op. cit., p. 225.

*Dr. conf. univ. Lidia KULIKOVSKI,
director general al BM „B.P. Hasdeu”*